

ЕСТЕТСКОТО ВОСПИТАНИЕ ВО СОВРЕМЕНОТО ГЛОБАЛНО ОПШТЕСТВО

Борче Костов

Универзитет „Свети Кирил и Методиј“,
Филозофски факултет – Скопје,
Институт за педагогија, Република Македонија
borce.kostov@fzf.ukim.edu.mk

УДК: 37.015.31:7] – 027.511

Апстракт

Естетското воспитание во наше време добива нови димензии и ново значење за индивидуалниот развој на секој човек и за животот во современото глобално општество.

Во оваа смисла можеме да говориме за претпоставки кои ја условуваат потребата од естетско воспитание и уште повеќе, ја детерминираат неговата системска и концепциска поставеност и реализација.

Современата теорија на естетското воспитание потполно го прифаќа ставот дека постојат општествени и индивидуални претпоставки кои ја детерминираат потребата од естетското воспитание и естетските вредности кои треба да го проткајуваат животот на денешниот човек.

Објективни основи за експонирањето на естетското воспитание во современите услови на живот и работа на современиот човек најнепосредно се поврзани со глобалните противречности и проблеми кои произлегуваат од научно-технолошката револуција и навлегувањето на научно-техничкиот процес во сите сфери на животот и работата на човекот.

Денес, убавото станува категорија која го испреплетува животот во неговата целосност и комплексност.

Барањето за забележување на убавото и проценување на естетски вредности во уметноста значи кај секој поединец да се формира способност да умее да процени што е естетски вредно, а што е кич во уметноста. Таквото барање има посебно значење во новонастанатото време кога сме преплавени со активности, најблаго речено, со сомнителни квалитети.

Клучни зборови: *Естетско воспитание, естетски вредности, убавото, педагогија, глобално општество.*

1. Вовед

Во денешното глобално општество, убавото станува неопходна категорија која го исполнува комплетниот живот на секоја индивидуа.

Убавите особености на уметноста како основен вид на духовно-практична дејност се состојат во тоа што уметникот, но и слушателот и гледачот, не само што се здобиваат со знаења за светот и луѓето во него, туку условуваат емоционално-вредносно однесување кон средината и кон самите себе си.

Во контекстот на современите цели на естетското воспитание, во најново време се истакнува потребата од формирање и развивање на естетската култура на личноста, сврзана со естетските вредности.

Естетската култура може да се определи како прифатен вредносен контакт со естетските дејности, како способност да се доживуваат естетските вредности, како творечки однос кон естетските вредности, како оспособеност тие да се проценуваат, но и како творечки однос кон нив и внесување на естетските вредности во секојдневниот живот и работа.

Во оваа смисла постојано се нагласува потребата луѓето да ги внесуваат законите на убавото во својот живот. Тоа значи да умеат убаво да се облекуваат, убаво и грациозно да се движат, убаво да ги уредуваат просториите во кои живеат и работат и сл. Токму таквите барања стануваат претпоставки кои го детерминираат современото естетско воспитание.

2. Општествено- економски претпоставки на естетското воспитание

Естетското воспитание е условено од општата културна ориентација на даденото општество и од односот на човекот од едно дадено општество кон културата како вредносна појава.

Современиот живот го издига на површина естетското воспитание и од аспектот на барањата и односот на современиот човек кон убавите форми на производите, односно кон нивниот дизајн.

Производите на работата, средствата за работа и самиот работен процес мора да имаат и естетски обележја.

Уште на Светската изложба во Лондон одржана во далечната 1851 година и Движењето за уметничко воспитание, се наметнаа барањата индустриските производи да мора да имаат и естетски квалитети.

Исто така, орудията, механизмите и машините, со своите облици и конструкција мора да ги задоволуваат естетските барања. Со тие барања треба да се усогласат и облиците, ритамот и начинот на работните активности, но и целокупната атмосфера и условите на работното место, пред се, како претпоставки за пријатна атмосфера за работа и поголема продуктивност на производството.

Ако уште пред повеќе од два века фабрикантите и другите производители ја увиделе потребата дека за добар пласман на производите не е доволен само квалитетот, туку и изгледот на производот, во современата ера на глобализација и на развиено производство и голема конкуренција на пазарот, производителите од различни области своите напори ги насочуваат и на изгледот на своите производи, свесни за тоа дека без убав дизајн нивниот производ нема да биде конкурентен на пазарот.

Во литературата од областа која зборува за значењето на естетското воспитание во општествени димензии среќаваме и констатации кои на естетското воспитание му даваат функција на амбасадор на дадена земја и дадена култура. Денес, во голема мера се развиени различните форми на експонирање на сопствената култура и сопствениот фолклор преку бројни приредби, меѓународни натпревари и сл. Манифестациите од таков вид ја промовираат естетската култура на дадената земја. Таквите манифестации, меѓу другото, допринесуваат за поголем степен на меѓусебно запознавање на различните народи и етнички групации и за нивно зближување.

3. Развојот на личноста како претпоставка на современото естетско воспитание

Дефинирањето или иновирањето на целите на воспитанието кое започна во 90-тите години од XX век во повеќето европски земји денес е завршен процес.

Она што е заедничко во редефинирањето на целите на воспитанието се:

- ставање акцент на развојот на личноста;
- припремата за живот во мултикултурни заедници;
- оспособување на учениците за почитување на вредностите за: толеранција, мир, верски, расни и други разлики. (Ратковиќ, 1997)

Значи, развитокот на личноста на ученикот е централен проблем на современото воспитание.

Оттука, во современите настојувања за редефинирање на целите на воспитанието, настојувањето кон развојот на личноста избива како приоритетен проблем на воспитанието.

Големо значење за општиот развиток на личноста има единството на естетското и општото развивање на личноста на децата.

Во контекстот на ова прашање потребно е да се нагласи и индивидуалната потреба за убавото, за естетската култура и естетските вредности. Секој човек настојува својот живот да го направи посодржаен, поудобен, поубав, поцелосен, повреден.

Според зборовите на Л.Н. Толстој: „Потребата за доживување и остварување на убавото се наоѓа во секој човек и таа би требало да биде задоволена“. (Наведено во Костова, 2004)

Со прифаќањето на естетското воспитание како едно од темелните воспитни подрачја и како битна компонента на целосниот развој на личноста, таквиот развој на личноста го определуваме како основна претпоставка на естетското воспитание.

Во оваа смисла на естетското воспитание не смее да се гледа како на некој додаток на воспитанието кој е во функција на разонодата на човекот. Напротив, естетското воспитание е воспитно подрачје кое е рамноправно со другите воспитни подрачја и е во функција на целосниот развиток на личноста на човекот.

Гледано од аспект на индивидуалниот развиток на човекот треба да се укаже на фактот дека кај секој човек постојат можности естетски да се воспитува и образува и кај него да се развијат естетски способности.

Знаеме дека способностите не се дадени во готов вид со раѓањето на човекот и дека се наследуваат диспозиции кои можат, а не мора да се развијат во способности. Развитокот на способностите условен е од т.н. реализациони фактори (средината, воспитанието и активноста на индивидуата).

Оттука и потребата од обезбедување на реализационите фактори за развитокот на способностите. Ова е посебно забележително во процесот на развитокот на естетските способности. Често се нагласува дека некој човек може да се роди со диспозиции да биде врвен музичар, меѓутоа, ако живее во средина каде не се негува музиката и ако не се воспитува во таа област и не вложи сопствен напор, во смисла на вежбање, кај него нема да се развијат музички способности. (Костова, 2004)

Во оваа смисла и потребата од правилна системска и концепциска поставеност на естетското воспитание и негова правилна реализација.

Правилната поставеност и реализација на естетското воспитание, во голема мера, го условуваат и настојувањата и активностите на меѓународните здруженија FEA и INSEA. Тие се наметнуваат со современи концепции и програми во кои естетското воспитание добива нови димензии во контекстот на општото воспитание и формирањето на човекот.

Истакнавме дека естетското воспитание е во функција на целосниот развој на личноста. Меѓутоа, не смее да се заобиколи фактот дека целосниот развој на личноста е производ на сите воспитни подрачја кои се меѓусебно поврзани и се испреплетуваат меѓу себе.

Во тоа заедничко настојување естетското воспитание ги зафаќа сите подрачја на психичкиот живот: рационалното, емоционалното и волјевото. Тоа значи дека со него се продлабочува сознавањето на стварноста, се збогатува доживувањето, се усовршува и станува поквалитетно творечкото изразување. Таквото дејствување е многу сложено и комплексно.

Убавото- естетското би требало да го опфати целиот човеков живот и работа. Затоа мора да ги оспособување децата и младите луѓе и сите оние на кои им недостасува чувството и смислата за убаво, лесно и брзо да воочуваат и адекватно да доживуваат се што е естетско во природата, општествениот живот, меѓучовечките односи и во уметноста. Во тоа е значајноста и основната цел на естетското воспитание. Таквата цел има пошироко значење и се состои од четири битни елементи на смислата за убавото и тоа: воочување, доживување, вреднување и творење на естетските обележја.

4. Развојот на педагошката наука како претпоставка на естетското воспитание

Систематичноста на естетското воспитание е предодредена од општите принципи на науката чиј предмет на проучување е воспитанието. Оттука треба да се нагласи дека основа на законитостите на естетското воспитание се и треба да бидат поопштите законitosti на педагошката наука.

Кога зборуваме за процесот на естетското воспитание, всушност зборуваме за специфичен процес на естетско усвојување на дејноста која се пројавува во процесот на општествениот развој како синкретично единство на основните видови на човечка дејност: познајна, вредносно-ориентациона, уметничка, преобразувачка и комуникативна. (Белова, 1997)

Тоа ја определува потребата во содржините на педагошкиот процес да се вклучат компонентите во кои се претставени сите видови на дејности и нивно поврзување во форми на модели. Од друга страна, се укажува на неопходноста од соединување на сите видови дејности со главните компоненти на естетскиот процес, поточно, со вредносно-ориентационата и уметничката дејност кои се најтесно поврзани со формирањето на естетското однесување.

Сето тоа во својата основа е поврзано и условено од психичкиот развој на децата од различна возраст. Во оваа смисла, за секоја возраст се определува водечката активност од областа на естетското воспитание и тоа од задолжителните, изборните и факултативните активности во наставата и бројноста на активностите на слободното време на учениците.

Таквото барање има свое значење ако се појде од сознанието дека естетската култура кај учениците се формира само преку соодветна активност.

Основен двигател на наведените активности е степенот на естетски развото на личноста. Оттука активностите од областа на естетското воспитание треба да бидат различни за различните возрастни етапи кај детето и треба да кореспондираат со проблемските ситуации во воспитниот процес. Во оваа смисла Виготски предупредува дека во годините на созревање закономерно настануваат т.н. сензитивни периоди кога се создаваат поволни внатрешни услови за развото на психата кои ја зголемуваат можноста за едни или други активности, кои подоцна ослабуваат. (Виготски, наведено во: Белова, 1997).

Карактерот на сензитивните приоди во естетскиот развото на учениците претпоставува активирање и интензивирање на процесот на обучувањето по предметите од уметнички карактер, на таков начин што достигнатото ниво на уметнички развото да биде на таков степен на совршеност кој ја определува сензитивноста во обучувањето.

Посебно значење за општиот и естетскиот развото на децата има принципот на единство на естетскиот и општиот развото на личноста. Треба да се нагласи дека процесот на естетското воспитание го подига степенот на специфичниот развото на психичката дејност кај децата и има свое значење и за развото на разумот, мислењето и говорот. (Димитров, 1994)

Активирањето на сите умствени сили во процесот на естетското воспитание води до развото на тие способности низ сите други дејности. Исто така, способностите кои се развиваат во умствената, трудовата, физичката и другите дејности се во функција на развото на естетските способности.

Од друга страна, развото на уметничките способности кај децата допринесуваат да се развиваат општите естетски способности и претставуваат фундамент за општиот естетски развото.

Основна дејност врз која се потпира естетскиот развото е творечката дејност и самодејност на учениците. Сето ова бара на активностите да им се посветува посебно внимание.

Личноста на детето и неговиот развото треба да бидат во центарот на естетското воспитание.

Меѓутоа, принципот на развото е тесно поврзан со принципот на индивидуализација и диференцијација. Тезата на Виготски за најблискиот развото треба да биде ориентир и за естетското воспитание.

Белова истакнува дека развото на личноста на ученикот е во најнепосредна зависност и од развото на наставникот. Во оваа смисла, колку наставникот создава услови за развото на личноста на ученикот, толку тој и самиот се развива. (Белова, 1997)

Во сферата на естетското воспитание значајно е и барањето да се користат и активираат сите воспитни аспекти на педагошкото делување кои водат до развото на личноста на учениците.

Современо барање во областа на естетското воспитание е се поголемото насочување кон усвојување на естетските вредности и формирањето на естетска култура кај учениците. Централно место во овој процес има формирањето на способностите за забележување и доживување на естетските вредности и развивањето на способноста за естетско творење.

Барањето за забележување на убавото и проценување на естетски вредности во уметноста значи кај секој поединец да се формира способност да умее да процени што е естетски вредно, а што е кич во уметноста. Таквото барање има посебно значење во новонастанатото време кога сме преплавени со активности, најблаго речено, со сомнителни квалитети.

Во оваа смисла Валентин Ангелов пишува студија која ја нарекува “Смртта на естетиката”. (Ангелов, 2004)

Тука тој, меѓу другото, се обидува да ја разоткрие суштината на современиот нео-авангардизам, кој го подвргнува под знакот АНТИ, поточно, анти-музика, анти-театар, анти-поезија и т.н. Овој автор подробно го опишува новонастанатиот нео-авангардизам со сите негови негативни страни. Барањето за оспособување на децата да го разликуваат естетски вредното, од она што не е тоа, се наметнува пред естетското воспитание како неминовност ако се појде од сознанието дека способноста за проценување на естетски вредното не е дадена со раѓањето, туку напротив, потребно е обучување и оспособување на младите и воопшто, луѓето да можат да проценат што е вредно во уметноста, а што е кич. (Ангелов, 2004)

Перниола се надоврзува на тезата на Ангелов и смета дека дваесеттиот век не е период на естетиката. Меѓутоа, тоа не значи дека во овој период недостасуваат текстови од областа на естетиката.

Она што го карактеризира овој период е настојувањето на естетиката да го надмине нивото на филозофска теорија за убавото и добриот вкус.

Сега таа се труди да воспостави многу потворечки однос со различните полиња на уметноста: сликарството, книжевноста, музиката и сл. При тоа, од една страна, се воведуваат бројни новини и се прифаќаат дури и ризични експерименти, а од друга страна, естетиката добива карактеристична позиција да биде постојано организирана и доведувана во врска со бројните уметности и со културните дела. (Перниола, 2005)

Емоционалната страна на естетското воспитание претпоставува оспособување на децата да го доживуваат убавото. Позната е мислата на Белински – “да се усвои убавото попрво со разумот пред да се усвои со срцето, значи да се усвои со нозете”. (Белински, наведено во: Костова, 2004)

Способноста за доживување на убавото претпоставува тоа да се вежба во процесот на естетското воспитание. Поточно, децата да се наведуваат на тоа да се радуваат ако некое уметничко дело е убаво, да плачат ако е тажно, да се смеат ако е весело и т.н.

Основа на естетското воспитание е кај децата да се формира способноста за творење. Меѓутоа, тоа не значи барање од секој ученик да се формира уметник, напротив, тоа е барање секој да може да го внесува убавото во секојдневниот живот и работа.

На естетското воспитание треба да се гледа како на широк социјален процес што претпоставува тоа да не се обавува само во рамките на училишните системи, туку да се води сметка за целината на факторите кои се во функција на остварувањето на ова воспитно подрачје. Во овој контекст посебно се нагласува значењето на семејството. Од тоа како семејството гледа и какво значење им придава на естетските вредности, во голема мера зависи и односот на децата и младите кон естетските вредности и воопшто кон естетската култура.

4. Заклучок

Теоријата на воспитанието зборува за пет воспитни подрачја преку чија реализација се делува на целосниот развој на личноста. Познато е меѓутоа, дека поделбата на воспитанието на посебни воспитни подрачја е само начин за подобро нивно изучување, што значи дека развојот на личноста не се остварува парцијално и одвоено, туку тој тече напоредно по законите на целосноста на личноста.

Во контекстот на тие воспитни подрачја значајно место завзема естетското воспитание.

Ако човекот станал, меѓу другото, и “*homo-estetikus*” заради суштината на својата природа која е најнепосредно поврзана со убавото и убавината во животот и работата, тогаш естетиката е наука која го определува човековото суштествување.

Во историскиот развој на општеството естетиката и естетското воспитание како барања на општеството и на човекот ги среќаваме во целиот период на нивното развивање.

Оттука, естетското воспитание треба да се разгледува како едно од доста значајните подрачја на воспитанието.

Таквото значење ова воспитание го задржува и во денешното глобално општество. Тоа е во функција на индивидуалниот развој на човекот, но и во функција на развојот на современото општество, културата и производството.

Литература

1. Ангелов, В. (2004) Смртта на естетиката, София: АГАТО.
2. Белова, М. и др. (1997) Теоретични основи на воспитанието, София: Веда Словена.
3. Димитров, Љ. и други (1994) Теорија на воспитанието, София: АСКОНИ.
4. Костова, М. (2004) Теорија на воспитанието, Скопје: Филозофски факултет.
5. Перниола, М. (2005) Естетика двадесетог века, Нови Сад: Светови.
6. Ратковиќ, М. (1997) Образовање и Промене, Београд: Академија.